

^v**ŠOLSKI PRIJATEL.**

Izhaja vsak torek na pol poll in velja na leto 2 fl. 12 kr. po pošti, 1 fl. 36 kr. brez pošte.

Číslo 52. V torek 27. decembra 1853. II. tečaj.

Tonček v šoli.

Tonček. Drugotečajarji so spet nekaj lepega pisali med tim, ko so se g. učitel s nami pečali.

Tole je stalo za nje na deski: *Napišite imena vsih rokodelcov, katerih vi poznate.*

Oče. Prej ko ne so drugotečajarji takole začeli: Rokodelci so — in potem so napisali imena rokodelcov, ktere so jim na misel prišle.

Tonč. Mi smo pa spet v „abecedniku“ dalje brali, kar pod čislom 2 stoji; to je kaj lahko šlo — vsi smo gladko brali, in ako je komu ktera spodletela, so g. učitel rahlo in ljubeznivo pomagali, da je vsakter prav bral, kakor v „abecedniku“ stoji. Brati ni bila težka, alj rajtati je bila terda.

Oče. No! kaj pa ste rajtali, da je vas tako imelo?

Tonč. Kakor unokrat s polovicami, tako smo dones rajtali s tretjinami.

Oče. Čaj le, morebiti takole: Tukaj je jedno jabuko, razdeli ga med tri fante, pa tako, da bode vsak fant enak kos dobil. Kaj misliš, Tonček! alj bo eden tak kos tako velik, kakor celo jabuko, alj kakor polovica alj kaj?

Tonč. Eden tak kos bode manjši, kakor celo jabuko in manjši, kakor polovica; že vem, kako se tak kos pravi: se pravi *tretjina*.

Oče. Koliko tretjin dobi taj jeden tih treh fantov?

Tonč. Edno tretjino.

Oče. Ako bi fanti svoje dele spet složiti mogli, koliko bi naredili iz tih treh tretjin celih jabuk?

Tonč. Edno celo jabuko; tri tretjine so edna celina, in edna celina ima tri tretjine.

Oče. Vzemem še jedno jabuko ga spet na tri enake kose prerežem in vsakemu fantu eden tak kos dam; koliko bo sedaj tretjin vsih vkup; le pomisli: prej tri tretjine, sedaj spet tri tretjine, koliko je to tretjin?

Tonč. To je šest tretjin; šest tretjin ste pa dve celini.

Oče. Pa eden fant ne dobi obedve celini, — koliko dobi eden tih treh fantov?

Tonč. Od prvega jabuka edno tretjino, od drugega spet edno, to ste dve tretjini.

Oče. Koliko je taj tretjina od dveh celin?

Tonč. Tretjina od dveh celin ste dve tretjini.

Oče. Sedaj pa že vidim, kako so vas g. učitel razštevati učili. Kakor so unokrat vas polovico učili: skoz in skoz ravno tako so vas učili dones tretjino, nar prej so:

- a) edno, dve, tri — deset jabuk med tri fante razdelovali in popraševali, koliko da vsak dobi? Popraševali so za tim:
- b) Koliko dobi vsak tretjin, in koliko je to celin?
- c) Koliko je tretjina od edne, od dveh, od treh . . . od desetih?
- d) So vam vse to s čertami na deski razjasnovali, da ste vse to, bi rekel, s očmi vidili in se tudi naučili rekati: kolikokrat stoji tri v ednem, v dveh, v treh . . . v desetih; in slednič
- e) ste tri reči kupovali po 1, 2, 3 . . . 10 krajc. in iskali, koliko edna reč velja.

Ravno po tih stopnjah bode moder učitel dalje postopal in svoje učence učil, četertine, petine, šestine, sedmine, osmine, devetine in desetine. — Sedaj mi pa še to povej, kaj ste potem delali, ko so g. učitel odšli druge učit?

Tonč. So nam vkazali iz „abecednika“ na plošice pisati, kar tam pod čislom 1 stoji. To je bila precej težka, tam so tisne pismenke, mi smo pa morali vse s pisnimi prepisati.

Oče. No! ste pač napisali, kolikor in kakor ste mogli; je že dobro, da le rok križema ne deržite alj poloma ne delate.

Dones dokončamo vse, kar se je pridni Tonček *pervo šolsko leto* učil. Pervence podučevati, je težavna in imenitna reč. Zato-rej mislimo, da smo vsim, ki imajo pri šoli le količkaj opraviti, močno vstregli.

Učitelj koj II. tečaj „šolskega prijatel-a“ v roko vzeme, in in koj jasno vidi, kako ima svoje pervence podučevati: pisaje brati in rajtati; zraven tudi nekaj najde od nazornega uka, ki je bil do sedaj zanemarjen in je vendar toliko potreben. Tudi vidi, kako naj med tim, ko se s pervenci peča, drugotečajarjem kej koristnega in primernega opraviti da. Pa ne samo g. učitel, temuč tudi g. katehet in fajmošter, clo tudi g. dehant, bo v „šolsk. prij.“ marsikej našel, kar mu bo gotovo všeč: „kar hočeš drugim dati, moraš sam prej imeti.“ —

Mi imamo le samo tole še opomniti:

1. Kdor noče *pisaje* brati učiti, naj pisanje pismenk izpusti, pismenke pa tako uči, kakor „šols. prijatel“ pokaže. Ako pisaje brati učiš, bojo pervenci med tim, ko imaš s drugimi opraviti, pismenke na ploščice pisali, nauk ponavljali in tiho se učili. Kdor pa noče pisaje brati učiti, naj izvoli ponavljajvcov alj iz med pervencov samih alj pa iz višjih razredov, da naj s pervenci te čas, ko učitel druge podučuje, pismenke ponavljajo in pervence pri delu in pri pokoju obderžijo. — Narpotrebniše je: počasno postopati, otroke vaditi, pismenke glasno in prav izgovarjati, in vsako novo tihnico, ki jo pokažeš, koj s vsimi glasnicami vezati in jo tako dolgo slovkovati, da vse jaderno gre.

2. „Abecednik“, se učencom še le tedaj v roke da, ki že znajo vse pismenke pisati, glaskovati na svojih ploščicah in na tablah na steni. Pri branju iz „abecednika“ naj učitelj tole posebno in zvesto pred očmi ima:

- a) Uči svoje pervence *počasno* brati; kdor hitro leti, se lahko spodtekne in pade. Tako tudi pri branju: kdor hoče gladko, umno in lepo brati, naj se navadi počasno brati.
- b) Ako učenec krivo bere alj pa obteči, naj besede razloži v slovke, alj še ne gre, tudi v pismenke, in potem sopet složi in bere. Otrokom predžvekati in povedati, kako se ima beseda brati, to ne gre, je škodljivo: učenec naj sam najde.

- c) Uči svoje učence *umno* brati, da bojo zastopili, kaj berejo. Zato je treba, vsako besedo in vsak stavek razjasniti in razložiti. Kdor ne ve, kaj bere, ne bo nikolj lepo bral in vse bode zastonj — vse branje ga ne bo podučilo, zmo-drilo in zboljšalo. Umno (logično) branje prav za prav za pervence še ni, alj vender, kar se more še sedaj zgoditi, naj se že v prvem tečaju zgodi, alj kar se učenci navadijo ta v en den brati in nič misliti: navada je pa železna srajca.
- d) Dobro je tudi učencom popred povedati, kaj se bo bralo, in jim naložiti, da vse sami preberejo in tako se na šolo pripravijo. Tudi v šoli se more to zgoditi, alj le nikar predolgo, pol ure je dosti, da se otrok sam vadi in uči.
- e) Med tim, ko se učitelj s drugimi učenci peča, je tudi dobro naložiti, da pervenci to na plošice napišejo, kar so brali iz „abecednika“, ter učence vaditi, da pri pisanju vsako slovko scer tiho alj jasno in razgovetno izgovarjajo.
- f) Ponavljavcov je tudi treba, naj se ti vzamejo izmed pervencov alj izmed drugih šolarjev; vendar naj tudi učitel pogleda alj posluša, kako se kaj ponavljavci obnašajo.
- g) Učenci imajo tudi se navadljati *lepo* brati, to se pa bojo narpoprej in nar ložej naučili, ako koga *lepo* brati *slušijo*. Zato naj učitel svojim pervencom iz „abecednika“ kaj predbere in sedaj tega sedaj unega pervenca pokliče, da naj tudi tako poskusi. Poterplenja je treba — pa vse to vender pripravlja na *lepo* branje, ki se prav za prav še le v višjih razredih uči. —
- h) Ako *pisaje* brati učiš, je dosti, če prvo leto do 21. strani s pervenci prideš, se vè pretresovaje in razjasnovaje vse na vse strani.

Kar rajtanje zadene, se je „šolski prijatelj“ zvesto deržal tistih pravil, ki so jih čast. g. Rudmaš v knjigi: „Kratek navod v številoslovje“ kratko napisali. Ako se pervenci prvo leto naučijo sošteti, odšteti, pošteti in razštevati in vse to do deset, je dosti in hvale vredno. —

Tonček stopi sedaj v drugo leto, Tonček bode drugotečajar; bomo slišali, kaj se bo učil in kako bodo se g. učitelj pri nauku obnašali. Tako bomo po mislih več zkušenih detovodjev sčasoma napravili za slovenske učitele zlato knjigo.

Hvaležni šolarji.

U nekaj vasi na Nemškem je po noči nagloma ogenj vstal in med drugimi hišami je tudi ondotna šolmeštrija do čistega pogorela. Učitelj, Celer po imenu, oče veliko otrok, je vse zgubil, kar je imel in ni vedel, kam bi s svojimi glavo položil. Drugi den je sedel ves žalosten in pobit pred hišo nekega soseda, ki ga je ljubeznivo pod svojo streho vzel bil. Kar zagleda vse svoje šolarje priti in se mu bližati. Gleda in se čudi. Nesli so razne reči — eni platno alj pert, drugi jedi, še drugi obleko. Prosijo ga prav priserčno, ne žalovati preveč in te njih malenkosti vzeti, svoje starše, pristavijo, bomo že lepo prosili, da vam bomo jutre spet kaj prinesli smeli. Mož je ves ginjen, solze mu stopijo v oči viditi, kako hvaležni da so njegovi učenci. Da ga njegovi šolarji in šolarce tako ljubijo in mu pomagati skušajo, je mu bolno serce ohladilo in potolažilo. Zadnjič stopi pred njega še mlada deklita, mu poda podobo in žalostno reče: Oh, gospod učenik! jaz vas ne morem s nobenim darom razveseliti; moja mati so jokali, da mi za Vas nič dati niso mogli; zakaj mi smo sami revni in borni. Pa misel je me tolažila, da že voljo za delo vzamete in me vendar tako ljubite, kot druge otroke. Pa nekaj imam, to Vam hočem podati, glejte! podobo, ki so mi jo unidan gospod katehet dali, te podobe ne zametujte, zakaj gospod so rekli: „da tega pogledati, ki je na njej, nesrečne potolaži.“ Učenik nekoliko radoveden podobo vzeme in vidi gori Joba v revščini; spodaj so stale besede: „Gospod je dal, Gospod je uzel, ime Gospodovo bodi češčeno.“ „Da! res preljubo dete, reče učenik, tudi ti si mi veliko veselja sto podobo storila, ona se meni sedaj ravno prav prileže, tudi jaz hočem moliti, kakor je Job molil in upam, da tisti Oče tam gori, ki je njemu pomagal, tudi meni zopet pomagal bode.“ — Revnemu učeniku je tudi kmalo pomoč došla, zakaj zmiram in goreče so njegovi hvaležni šolarji pri svojih starših za njega prosili in darovi so tekli tako obilno, da mu je kmalo boljše šlo, kot poprej.

Otroci! po ledu dersati je nevarno.

Lukec pride v nedeljo popoldne k svojemu součencu Mihelnu, in mu tiho na uho šepeta, da naj malo vun stopi. „Jas vem za prav gladko dersavnico“ pravi zunej k njemu“ pojva malo dersat, čez uro prideva nazaj.“ — Mihel se dolgo ne premišljuje, hitro kučmo zgrabi, in gre. K dersavnici gredé, nekaj otrok k enaki igri spodbadata. Jeli so dersali, da se je kadilo.

Čez malo časa pride nekaj odrašenih dečakev k dersavnici, poleg ktere se zijali vstopijo, v roke hukajo, in od mraza kmalo eno, kmalo drugo nogo vzdigujejo. „To ni vse nič fantiči!“ pravi neki tepec z med njih, „zapodite se od dalje na led, joj! tu bo derčalo, da bo veselje.“ Lukcu to svetovanje dopade, ter se iz brega doli zapodi, drugi za njim — da eden — družega dohajati nemore. Zopet se zapodé nesrečni otročaji na led — za njim, za njim cela derhal nespametnih fantalinov! Trije pervi, med katerimi je Lukec, padejo na led, in se strašno pobijejo. „O joj! moja glava! moja glava!“ kričé pobiti, in jo plašni domu pobrišejo. „Hahaha!“ se smejajo poredni dečaki, in od veselja v roke ploskajo.

Poredni tepci si zdaj drugo dersavnico zberajo. Nar pogumniši gre naprej, drugi tapajo za njim po ledu. Kaj se zgodi? Tistemu, ki si je nar več upal, se vdere že malo južin led pod nogami, ter se pogrezne. Le malo mu glava čez led* vun moli. Tovarši, namest da bi mu bili na pomoč hiteli, preplašeni proč cedé. Nesrečni malopridnež pak vpije in rjuli, da ga je groza slišati. K sreči zagleda nekaj ljudi, od večernic gredé, vpijočega, kateri (na pol mertvega) z veliko nevarnostjo z vode potegnejo. Menim, da bo hudobnež dolgo dolgo na svojo prederznost pomnil.

Predin Lukec v veliko bulo domu pride, so stariši vse zvedili, kaj da se je na ledu godilo. In kaj menite, kakšina se mu je drugi dan v šoli godila!

Otroci, ne upajte si na polzen led! Če vas tepci slepé, ne vbogajte njih. Nikdar ni varno, po ledu hoditi alj dersati. Od marsiktere nesreče, ki se je otrokom in odrašenim na ledu perpetila, bi lahko jas in drugi cele pole popisali. Jan. Tomšič.

Božičnica.

Tako se svitli,
Oh kaj se godi!
Lej angelci zapeli
Na nebu so veseli,
Boga le hvalijo,
In slavo mu pojó.

Poglejmo, kak vse
Prot Betlehem' gre,
Se Dete je rodilo,
Ki bode nas rešilo, —
Mesija prišel je,
Veselo zdaj je vse!

Veseli le vsi
Bodimo tud mi!
Le k jaslicom hitimo,
Ponižno ga častimo,
Darujmo mu sercé,
Povejmo mu željé. —

Oj Dete sveto!
Te pros'mo lepó,
Da lepo bi živeli
Po tebi hrepeneli,
In da bi prišli kdaj
Kje gori v sveti raj. —
Miloljub.

Listonoša.

Iz Krope na Gorenskem. Dones imam priložnost, veselo novico pisati. Po odhodu poprejšnega učitelja je prišel k nam za učitelja gosp. *Janez Perše*, poprej učitel v Hrenovcah na Notrajskem. Iz lastnega nagiba in na prošnjo nekaterih Kropčanov našemu novemu učitelju, s katerim smo vsi serčno zadovoljni, hvalo izrečem. Posebno kar muziko v cerkvi zadene, nam tako lepe in mične slovenske svete pesmi prepeva in orgla, da je le veselje se zraven znajti, da se slava in hvala Večnemu res prepeva in vsako serce k molitvi in pobožnosti ogreva. Tudi v šoli smemo vse dobro pričakovati; ni dolgo, kar je šolo začel, in že se vidi, da je pravi mož za šolo. Kar je bilo potreba, je pre naredil in *slovensko šolo osnoval*. Dalje tudi to vsim dopade, da g. *Perše* šolarčke peti uči, da bojo sčasom vsi vkup pri sv. maši peli. Kar pa imenovanega gospoda nar bolj priporoča in časti, je lepo zaderžanje, s katerim vsej tukajšni mladini nar lepši zgled daja. Za to, da smo pa Kropčani tacega pravega učitelja dobili, se podstopim v imenu cele soseščine vis. čast. ljub-lanskemu konzistoriju serčno se zahvaliti, zraven pa tudi našemu rojaku, visoko čast. gosp. *Antonu Potočnik-u*, šolskemu vodju in

katehetu v Postojni; le na nasvet g. Potočnika je g. *Perše* za Kropo prosil. Še enkrat lepa serčna hvala!

Da bi g. *Perše* mnogo let med nami ostal in dosti veselih dni doživel! S Bogom.

Jan. Ev. Zupan,
prvi obč. svetovavec.

Zastavice.

Ktera pijača je nar močnejši na svetu?

Voda, ki ladje nosi.

Kteri dan v letu je nar dalji?

Tisti, ki ima nar krajšo noč.

Kadaj v mlinu kolo samo teče?

Kadar vsi drugi spijo.

Kaj je za vino nar boljše?

Grodje.

Povabilo.

„Šolski prijatelj“ bode tudi zanaprej izhajal in donašal sestavke od šolskih reči (Tonček drugo leto v šolo hodi), povestice za mladino, nekaj iz natoroznanstva, dogodivščine, zemljopisja, od slovanskih običajev, šolske postave in novice, dalej kar naše društvo zadene in kar od drugih družtev kej pripravnega slišimo ali beremo.

Izhajal bo „šolski prijatelj“ kakor do sedaj na pol poli in velja:

- a) za družtvenike sv. Mohora, ki 3 fl. letnine plačajo, na leto 36 kr., na pol leta 18 kr. po pošti;
- b) za družtvenike sv. Mohora, ki 1 fl. 30 kr. letnine plačajo, na leto 1 fl. 30 kr. po pošti, in brez pošte 1 fl.; na pol leta 48 kr. po pošti, 30 kr. brez pošte;
- c) za naročnike, ki niso pri družtvu sv. Mohora, na leto po pošti 2 fl. 12. kr. in brez pošte 1 fl. 36 kr.

Pervi in drugi tečaj „šolsk. prijatelja“ se dobi po 1 fl. sr.

Poštnino 36 kr. alj naročnino prosimo skoraj poslati.